

سلامت جنسی

گفت‌وگو با دکتر راضیه معصومی فوق‌دکتری رفتارشناسی جنسی

تنظیم: نصرالله دادار

به اعتقاد محققان و متخصصان، اگر ما بخواهیم جامعه سالمی داشته باشیم لازمه آن داشتن نسلی سالم است که یکی از شاخص‌های آن تأمین، حفظ و ارتقای سلامت جنسی همه افراد جامعه از هر جنسی و در هر مقطع سنی می‌باشد. خانم دکتر راضیه معصومی، فوق‌دکتری رفتارشناسی جنسی، دکتری تخصصی بهداشت باروری و عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی تهران در گفت‌وگو با ماهنامه رشد معلم، ضمن تأکید بر ضرورت تربیت جنسی تک‌تک افراد جامعه گفت: رفتار جنسی به سن خاصی محدود نمی‌شود و از ابتدای کودکی در انسان به اشکال مختلف قابل مشاهده و ردیابی است. بنابراین تظاهرات جنسی متناسب با سن و جنس در هر فردی طبیعی است و داشتن زندگی سالم جنسی نیز جزء حقوق جنسی و باروری هر انسانی قلمداد می‌شود.

البته این عبارت به این معنا نیست که انسان فقط بعد جنسی دارد بلکه مقصود این است که در کنار سایر ابعاد وجودی انسان، بعد جنسی را هم باید دید و همان اندازه که سایر ابعاد در حدود طبیعی خود منعی ندارند، این بعد نیز به عنوان یکی از ابعاد بنیادین وجود انسان باید مورد پذیرش قرار گیرد.

تعریف رفتار جنسی چیست؟

تعاریف متعددی در متون علمی برای رفتار جنسی وجود دارد اما آنچه که در علم رفتارشناسی جنسی مورد نظر است رفتاری است که منجر به ایجاد یکی یا بیش از یکی از مراحل سیکل پاسخ جنسی در فرد

لطفاً ابتدا درباره سکسولوژی یا رفتارشناسی جنسی که عنوان رشته تخصصی شما در مقطع فوق‌دکتری است، توضیح بفرمایید.

سکسولوژی یا رفتارشناسی جنسی رشته‌ای علمی است که به مطالعه رفتار جنسی می‌پردازد. تمام موجودات دارای رفتار جنسی هستند و انسان نیز از این قاعده مستثنی نیست. در علم سکسولوژی به مطالعه رفتار جنسی در انسان پرداخته می‌شود. اولین پیش‌فرض در این علم این است که «انسان یک موجود جنسی است».

و یا همسر یا شریک جنسی اش شود. به عبارت دیگر رفتار جنسی رفتاری است که به دنبال دریافت سیگنالی با ماهیت جنسی، چه از محیط بیرونی و چه از افکار درونی خود فرد، شکل بگیرد. البته طیف آن از تحریک ذهنی- جسمی تا انجام یک فعالیت جنسی متفاوت خواهد بود.

◀ آیا رفتار جنسی سن خاصی دارد؟

قبل از پاسخ به این سؤال باید این توضیح را بدهم که در علم رفتارشناسی جنسی، محدوده ماهیت جنسی انسان از بدو تولد تا مرگ در نظر گرفته می‌شود و دلیل آن هم این است که مهم‌ترین اندام جنسی در بدن انسان مغز اوست و تا زمانی که مغز فعال است رفتار جنسی قابلیت ظهور دارد. در واقع، خداوند با همه ویژگی‌هایی که در وجود انسان قرار داده رفتار جنسی را هم با مرکزیت مغز در بدن او به عنوان مهم‌ترین ارگان جنسی به وی ارزانی داشته است. لذا این رفتار از همان ابتدای کودکی در انسان به اشکال مختلف قابل مشاهده و ردیابی است. پس تظاهرات جنسی، متناسب با سن و جنس، در هر فردی وجود دارد و طبیعی است و داشتن زندگی سالم جنسی نیز جزء حقوق جنسی، و باروری هر انسانی قلمداد می‌شود. حال، برای دستیابی به این مهم، تربیت و آموزش جنسی به ویژه در کودکان و نوجوانان ضروری است. شواهد علمی موجود ردپای تظاهرات جنسی را حتی پیش‌تر از زمان تولد، یعنی در دوران جنینی، امروزه تأیید می‌کنند. به گونه‌ای که حتی نعوظ خودبه‌خودی یا رفلکسی در جنین‌های پسر، در دوران بارداری مادر، گزارش شده است. با این پیش‌فرض طیف بروز رفتار جنسی را باید از نظر زمانی از تولد یا حتی پیش از تولد در نظر گرفت. رفتار جنسی در هر مقطع سنی قابل مشاهده است و آنچه که مهم است این است که ویژگی‌های طبیعی این رفتار را در هر مقطع سنی بدانیم.

◀ با تعریفی که شما از طیف رفتار

جنسی دادید، چه کسانی باید با این موضوع آشنا باشند؟

به‌طور کلی والدین اولین و مهم‌ترین آموزش‌دهندگان کودکان هستند. این در حالی است که عمده والدین ما یا به علت فقدان اطلاعات و دانش لازم در این زمینه و یا به دلیل نگرش نامناسب نسبت به مسائل جنسی از این وظیفه خطیر خود سرباز می‌زنند. مربیان، معلمان و مشاوران مدارس در مقاطع مختلف نیز گروه دومی هستند که به علت داشتن تعامل با کودکان و نوجوانان نقش مهم و تأثیرگذاری در این زمینه بر عهده دارند. لذا آموزش صحیح توسط متخصصین این حوزه برای والدین، معلمان و مشاورین مدارس برای توانمند شدن هر چه بیشتر آن‌ها برای تربیت جنسی کودکان و آموزش جنسی نوجوانان در جامعه ما ضروری به نظر می‌رسد.

◀ میزان آشنایی هر یک از عوامل مؤثر در تربیت چقدر است؟

قبل از پاسخ به این سؤال، لازم است این توضیح را خدمتتان عرض کنم که تقریباً دو نگاه غالب در زمینه تربیت و آموزش جنسی در کشور ما وجود دارد. نگاه اول نگاه پرهیزگرایانه به موضوع است و پیش‌فرض این نگاه هم آن است که با آموزش مسائل این چنینی، کودکان و نوجوانان به این نوع مسائل حریص می‌شوند و به اصطلاح چشم و گوش‌شان باز می‌شود. اما یک نگاه دیگر هم این است که تربیت و آموزش جنسی به کودکان و نوجوانان می‌تواند منجر به کسب دانش لازم و ایجاد بینش و کسب مهارت در آن‌ها برای حفاظت خود در برابر آسیب‌های احتمالی باشد. مستندات علمی موجود غالباً از نگاه دوم حمایت می‌کند. بنابراین والدین در نقش تربیت‌گری خود در فضای خانواده و معلمان و مشاوران در نقش آموزشی خود در محیط مدرسه می‌توانند نقش بسزایی در این موضوع داشته باشند.

◀ منظور شما از تربیت جنسی چیست؟

همان‌طور که می‌دانید تربیت به

جهت اینکه انسان موجودی چند بعدی است ابعاد مختلفی دارد که تربیت جنسی هم یکی از آن ابعاد است. تربیت جنسی یعنی رشد و بارور کردن ظرفیت‌ها و استعدادهای هر آنچه که به بُعد سکچوالیتی و جنسی انسان مربوط می‌شود. در این فرایند فرد به درک درستی از جنسیت، نقش جنسیتی و جنسی خود می‌رسد و سکچوالیتی وی در مسیر درست و هدفمند هدایت می‌شود. علاوه بر دستیابی به درک صحیح، نگرش فرد نسبت به این مسائل نیز به‌طور درستی ساخته شده و فرد به توانمندی لازم برای حفاظت از خود در موقعیت‌های مختلف و حتی خطرناک دست خواهد یافت. تربیت جنسی باید از بدو تولد در برنامه مراقبتی کودک قرار داده شود و والدین و یا مربیان مهد باید دوره‌های آموزشی لازم در این زمینه را بگذرانند.

◀ منظور شما از آموزش جنسی چیست؟

بعضی اوقات وقتی صحبت از آموزش جنسی می‌شود، برخی افراد به اشتباه فکر می‌کنند که منظور یاد دادن نحوه برقراری رابطه جنسی به نوجوان است. این برداشت نادرست است و ریشه در محدود دیدن مسائل جنسی دارد. محوریت آموزش جنسی نیز همانند تربیت جنسی بر ایجاد درک صحیح در فرد از سکچوالیتی و بعد جنسی، کسب بینش و نگرش صحیح نسبت به این مسائل و نیز توانمند شدن برای حفاظت از خود و نیز بهره‌مندی از رشد مطلوب جنسی و برخورداری از حس مثبت نسبت به این بعد وجودی خودش می‌باشد. لازمه آموزش جنسی برخورداری نوجوان از اطلاعات صحیح علمی و متناسب با سن و مرحله بلوغ وی می‌باشد که این کار در وهله اول برعهده والدین و معلمان و مربیان مدارس است، هر چند سایر نهادهای جامعه نیز می‌توانند در این زمینه مؤثر و کارآمد باشند.

◀ اگر با نگاه سلامت به این موضوع نگاه

زمان شناسی

محمد حسین دیزجی

معلم با خط درشت روی تخته نوشت: مسئله همیشه حساب و ریاضیات نیست. تکلیف امشب شما پاسخ دادن به این سوال است: فردا می خواهید چه کاره باشید؟

جلسه بعد، هر کسی یک جواب آورد و معلم از همه به راحتی پذیرفت تا به آخرین نفر رسید. او به آخرین نفر گفت: تو پاسخی را که به این سوال داده‌ای روی تخته بنویس تا همه ببینند، و او نوشت: «من می‌خواهم در آینده شاد باشم». بعضی‌ها به این جواب خندیدند. یک نفر گفت: شاید سوال را درست نفهمیدی! معلم به نویسنده جواب اشاره کرد که جواب دوستش را بدهد. پسرک گفت: خیلی کوچک که بودم مادرم همیشه می‌گفت: تلاش کن در زندگی همیشه شاد باشی، دیگران را شاد کنی و از شادی دیگران لذت ببری. من از کلام دیروز مادرم، آینده‌ام را یافته‌ام.

در این وقت معلم گفت: زندگی این است و جز این نیست!

است که این موضوع فطری است و لذا تکامل جنسی بچه‌ها هم به فطرت‌شان واگذاشته شده است. این در حالی است که در رفتارهای مبتنی بر سعی و خطا، احتمال بروز آسیب‌های جدی هم وجود دارد. از سویی، دور باطلی نیز در این زمینه بین والدین و اولیای مدرسه برقرار است، به گونه‌ای که والدین این مسئولیت را به دوش اولیای مدرسه می‌اندازند و بالعکس. حتی اگر اولیای مدرسه هم در این زمینه فعالیتی داشته باشند به علت عدم تعامل بین والدین و معلمان در زمینه محتوا و چگونگی اجرای چنین برنامه‌ای احتمال تأثیرگذاری آن قابل توجه نخواهد بود. تجربه جوامع موفق در زمینه آموزش سلامت جنسی نشان می‌دهد که گروه هدف اول و اصلی ابتدا والدین می‌باشند تا با شرکت در برنامه‌های مرتبط با این حوزه در مدرسه کاملاً در مورد ساختار و محتوای برنامه توجیه و آگاه شده و با اولیای مدرسه برای اجرایی شدن هر چه بهتر و بیشتر برنامه همسو و هم‌جهت شوند. در چنین تعامل شکل گرفته‌ای است که میان والدین و اولیای مدرسه تقسیم وظایف صورت می‌گیرد. بدین ترتیب هم خانواده و هم مدرسه به عنوان دو رکن مستقیم و تأثیرگذار در زمینه سلامت جنسی کودکان و نوجوانان به نحو مطلوبی درگیر خواهند شد. لازمه اجرایی شدن این پیشنهاد، برنامه‌ریزی مبتنی بر الگوهای فرهنگی و دینی، و به عبارتی «بومی» برای کشور ماست. همچنین استفاده از متخصصان و مشاوران متبحر در این زمینه گام مهمی در تأمین سلامت جنسی کودکان و نوجوانان خواهد بود. ما باید بیاموزیم که به جای رفتارهای پلیسی و کنکاش دائمی و تعقیب و گریز با کودک و نوجوان خود رفتارهای جنسی آن‌ها را بشناسیم، آن را بخشی از روند تکامل طبیعی تلقی کنیم و تلاش کنیم با درک بهتری رفتارهای جنسی فرزندانمان را هدایت، مدیریت و کانالیزه کنیم و از این طریق فرزندان خود را در مسیر زندگی جنسی سالم قرار دهیم.

کنیم، برای رشد آگاهی نوجوان به چه نکاتی باید پرداخته شود؟ در بسیاری از جوامع مثل جامعه ما مسائل جنسی تابو یا ممنوعه هستند و علی‌رغم اینکه شاید بسیاری از افراد از اهمیت این موضوع و نقش آن در تأمین سلامت فردی و حتی اجتماعی در جامعه خود آگاه هستند اما به دلیل نگاه تابویی که به این مسائل دارند، از پرداختن به آن سر باز می‌زنند. امروزه علم رفتارشناسی جنسی به این حقیقت اذعان دارد که رشد و شکوفایی انسان در بعد سکسچوالیتی و جنسی‌اش نه تنها بر سلامت فردی خود او مؤثر است، بلکه منجر به برقراری و تعاملات انسانی سالم در بستر جامعه شده و زمینه لازم برای شکل‌گیری خانواده سالم را نیز فراهم می‌کند. از سویی خانواده سالم می‌تواند ضامن جامعه سالم باشد. لذا اگر ما بخواهیم جامعه سالمی داشته باشیم لازمه آن داشتن نسلی سالم است و یکی از شاخص‌های نسل سالم هم تأمین، حفظ و ارتقای سلامت جنسی تک‌تک افراد جامعه از هر جنسی و در هر مقطع سنی است. برای این منظور تلاش جمعی برای فرهنگ‌سازی جنسی متناسب با فرهنگ غنی ایرانی-اسلامی مان لازم است و مشارکت همه نهادها و ارگان‌های جامعه به سهولت دستیابی به این مهم کمک شایانی خواهد کرد. در حال حاضر برنامه‌های خوبی در این حوزه به‌صورت موردی در حال اجرا است اما اثربخشی هر چه بیشتر این برنامه‌ها نیازمند حمایت سازمان‌های تصمیم‌ساز و سیاست‌گذار مانند آموزش و پرورش، وزارت بهداشت و درمان، آموزش عالی و دیگر سازمان‌های ذی‌ربط می‌باشد.

روش‌ها و شیوه‌های آشنایی افراد با رفتارشناسی جنسی برای سنین مختلف چگونه است؟

ذکر این موضوع لازم است که متأسفانه نه والدین و نه آموزش و پرورش ما زیر بار مسئولیت تربیت و آموزش جنسی کودکان و نوجوانان مان نمی‌روند زیرا رویکرد غالب آن‌ها این

محوریت آموزش جنسی نیز همانند تربیت جنسی بر ایجاد درک صحیح در فرد از سکسچوالیتی و بعد جنسی، کسب بینش و نگرش صحیح نسبت به این مسائل و نیز توانمند شدن برای حفاظت از خود و نیز بهره‌مندی از رشد مطلوب جنسی و بر خورداری از حس مثبت نسبت به این بعد وجودی خودش می‌باشد